

Historické kontexty reformního a alternativního vzdělávání

Lenka Janská

KASPER, T., (ed.). (2012). *Reformní a alternativní aspekty vzdělávání – historické kontexty a současné příklady*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.

Publikace zpracovaná kolektivem autorů pod vedením doc. PhDr. Tomáše Kaspera, Ph.D. se věnuje reformnímu a alternativnímu vzdělávání. Autory jednotlivých kapitol jsou vysokoškolští učitelé nebo pedagogové, kteří působí na některé z alternativních škol. Jde o výstupní text projektu ESF *Moderní učitel* realizovaného na Fakultě přírodovědně-humanitní Technické univerzity v Liberci v letech 2008–2012.

Obsahově lze publikaci rozdělit do dvou částí. V první části se autoři zaměřují na historické kontexty reformně pedagogického hnutí a na reformně pedagogické koncepce Rudolfa Steinera a Marie Montessori. Druhá část publikace se zaměřuje na úvahy o současných aktuálních alternativách ve vzdělávání. Pozornost je věnována otázkám čtenářské gramotnosti, průřezovým tématům (osobnostně sociální výchova), výuce cizích jazyků i otázkám alternativ v současné kurikulární reformě očima vybrané skupiny učitelů. Tato kniha je dobrým začátkem studia reformního a alternativního vzdělávání. Najdeme zde historický vývoj reformního a alternativního vzdělávání, ale také aktuální příklady a tipy pro školní praxi.

Autorem první kapitoly *Alternativní a reformní pedagogika – historické exkurzy a aktuální kontexty* je Tomáš Kasper. Reformy školy a vzdělávání jsou v historii školství a vzdělávání jedno z nejčastějších témat. V současné době se spíše zabýváme aktuálními požadavky na reformy vzdělávání, ale historickou dimenzi bychom neměli opomíjet. Autor poukazuje na provázanost zrodu moderní školy a reformy školy například z 19. století: koncept přirozené výchovy, úcta k dítěti, otevřenost školy vůči rodině,

zdravá výchova atd. Dále autor popisuje počátky a rozvoj reformně pedagogického hnutí v 19. a 20. století v českém prostředí. Nakonec shledává, že mezi reformním a alternativním školstvím existují podobné cíle, vzorce a praktiky.

Následující příspěvek Dany Kasperové *Otevřenost a uzavřenost reformně pedagogického hnutí* je pohledem na tři významné aspekty reformně pedagogického hnutí na konci 19. století a na počátku 20. století. Věnuje pozornost konceptům společnosti a vývoji v diskusi reformně pedagogického hnutí. V neposlední řadě poukazuje na otevřenost reformního hnutí, která se projevovala v rámci mezinárodní spolupráce a setkávání reformních pedagogů.

První dvě kapitoly publikace čtenáře uvedou do problematiky a historie alternativní a reformní pedagogiky. Třetí stať Jany Konvalinkové se věnuje reformní koncepci Rudolfa Steinera a nese název *Hlavní tematické okruhy výuky 1.–5. třídy waldorfských škol – zdroje pro pedagogické alternace*. Autorka popisuje základní principy waldorfské pedagogiky podle Rudolfa Steinera. Zabývá se výukou v 1.–5. třídě na těchto školách a líčí, co je pro tyto třídy typické. V první třídě je to pohádka, ve druhé třídě jsou to bajky, příběhy ze života svatých, ve třetí třídě pak starý zákon a poznávání světa: práce na poli, řemesla. Ve čtvrté třídě se žáci seznamují s mýty, v páté třídě s mytologickými příběhy ze starověké Persie, Indie, Egypta a Řecka. Důležitou roli zde hraje eurytmie – pohybové umění, v jehož rámci se děti učí kultivovat pohyb. Pohádky, bajky, biblické příběhy, mýty a mytologie tvoří základní pilíře k poznání i pochopení světa. Nejsou však zúžené na hodiny čtení či povinnou četbu, jež jsou z kontextu vytržené, ale tvoří pevnou základnu ve výchově člověka.

Autorkou čtvrté kapitoly s názvem *Báseň jako součást hodnocení na waldorfské škole* je Ivana Zejdová. Zabývá se zde hodnocením ve waldorfské pedagogice, které sleduje rozvoj dítěte ve třech duševních oblastech – v myšlenkově poznávací, citově prožitkové a činnostně volní. Hodnocení žáků probíhá slovní formou s přihlédnutím k jejich individualitě. Na konci školního roku žáci obdrží závěrečné vysvědčení s osobní charakteristikou a s ohodnocením výkonu v jednotlivých předmětech. Součástí vysvědčení je báseň. Báseň složí nebo vybere třídní učitel a měla by vyjadřovat podstatné žákovy rysy. Autorka také popisuje, jak žák s touto básní pracuje v průběhu celého následujícího školního roku. Jedenkrát týdně recituje svůj text před třídou. Děti znají nejen svoji báseň, ale i básně ostatních spolužáků, lépe se poznávají a vztahy ve třídě se dále rozvíjejí. Důležitá je také vhodná volba rytmu a kvality hlásek u básní. Například pro každý typ temperamentu osobnosti se hodí jiný rytmus. Na konci příspěvku autorka uvedla několik básní s krátkou charakteristikou žáka, pro kterého byla vybrána.

V páté kapitole *Koncept přípravy a dalšího vzdělávání waldorfských učitelů* popisuje Dušan Pleštil historii vzdělávání učitelů na waldorfských školách (např. přípravné kurzy pro učitele nově založené waldorfské školy). Vystihuje základní cíl vzdělávání waldorfských učitelů – a to péči o rozvoj individuality budoucích učitelů. Shrnuje základní prvky přípravy waldorfských učitelů v seminářích i v současné době: antroposoficko-antro-

pologické poznání člověka a jeho vývoj, umělecké činnosti k prohloubení praktického poznání člověka, metodicko-didaktické kurzy a seminární cvičení jako přípravu na praxi vyučování. Důležitou roli také hraje sebevýchova a rozvoj učitelovy osobnosti.

Pedagogice Marie Montessoriové se v šesté kapitole *Pomůcka v pedagogické koncepci Marie Montessori* věnuje Jana Duňková. Didaktické pomůcky jsou v pedagogice Marie Montessori jedním ze základních pilířů. Vedou dítě k samostatnosti, jsou využívány pro smyslový rozvoj a rozvoj myšlenkových operací dítěte. Autorka líčí vlastnosti didaktické pomůcky ve třídě: konkrétnost, kontrola chyb, estetičnost, činnost, kvalita pomůcek – nikoliv jejich kvantita, umístění ve třídě, svobodný výběr z pomůcek. Dále popisuje užívání didaktické pomůcky ve vyučování: důležité je zaměřit pozornost na jeden jev, představit pomůcku, předcházet chybám v používání pomůcek. Používání pomůcek podle principů pedagogiky Marie Montessori může napomoci ke zkvalitnění učení v běžných třídách ZŠ.

Publikace se dále zaměřuje na současné alternativy ve výuce. Otázce pojetí a rozvoje čtenářské gramotnosti se věnuje příspěvek Jitky Jursové a nese název *Čtenářská gramotnost v realitě současné české školy*. Autorka se přiklání k názoru, že dnešní děti méně čtou knihy. Může to být způsobeno tím, že dnešní generace má poměrně více možností, jak trávit volný čas, než měla v době socialismu. V důsledku těchto změn literatura ustupuje do pozadí. Další příčinu vidí v tom, že pokud nechtou rodiče, nechtou ani jejich děti, tudíž škola již tuto situaci nezachrání. Ve svém příspěvku autorka uvádí několik výzkumů o četbě knih a tisku z posledních let. Uvádí i čtenářskou gramotnost v mezinárodním srovnání, kde žáci českých škol nemají dostatečnou úroveň čtenářských kompetencí. Autorka vyzdvihuje vliv školní knihovny na zlepšení čtenářské gramotnosti u žáků, avšak u nás tyto knihovny bohužel mají nízkou úroveň. Dále popisuje metody rozvíjení čtenářské gramotnosti a shrnuje je do několika bodů, např. osvěta a posilování čtenářství, využití spolupráce s rodinou, práce s knihou ve výuce, školní knihovna jako informační, kulturní a vzdělávací centrum školy.

Osmou kapitolu s názvem *Moderní učitel a čtenářská gramotnost* napsala Jarmila Sulovská. Tento text se snaží nastínit, jak je možné zvrátit nepříznivé výsledky českých žáků ve výzkumech čtenářské gramotnosti. Autorka uvádí několik faktorů ovlivňující čtenářskou gramotnost, mezi ně patří vhodná skladba čítanek a učebnic literární výchovy, rodina a podnětné prostředí, klidné a přátelské klima ve třídě a ve škole. Dále se zaměřuje i na učitele, kteří by se měli více věnovat vlastní přípravě na hodinu. Učitelé by se měli ve vyučování zaměřit na pět typů činností: obecné porozumění textu, získávání informací, vytvoření interpretace, posouzení obsahu a formy textu. Důležitý je také vhodný výběr metod a forem práce k rozvoji čtenářské gramotnosti. Příklady některých z nich uvádí autorka v textu. Čtenářská gramotnost patří mezi aktuální témata doby a tyto dva články se snaží nejen poukázat na nedostatky v českých školách, ale také navrhnout určitá řešení pro zlepšení čtenářské gramotnosti u žáků.

Příspěvek *Využití strukturované dramatické hry při realizaci osobnostní a sociální výchovy*, jehož autorkou je Ivana Honsnejmanová, charakterizuje průřezové téma osobnostní a sociální výchova. Definuje dramatickou výchovu a popisuje možnosti při realizaci OSV. Dále se věnuje cílům dramatické výchovy a blíže vysvětluje její principy. Zajímá se také o dramatické metody ve vyučování a osobnost učitele dramatické výchovy. Podrobně seznamuje čtenáře s technikou strukturovaného dramatu. Popisuje role, funkce učitele, stavbu strukturovaného dramatu, metody a techniky – verbální, s pantomimou a jednáním v roli, grafické a zvukové, na závěr náměty pro strukturované drama.

Desátá kapitola, kterou její autor František Tůma nazval *Možnosti integrace ICT do výuky anglického jazyka v kontextu základního vzdělávání v České republice*, chce seznámit čtenáře s vybranými otázkami používání informačních a komunikačních technologií (ICT) ve vzdělávání. Popisuje komunikační potřeby současné mladé generace a klasifikuje různé způsoby použití technologií ve výuce. Věnuje se možnostem uplatnění ICT ve výuce anglického jazyka a prezentuje výsledky vybraných empirických šetření. Nakonec shrne možné problémy spojené s integrací ICT do výuky a možnosti pregraduální přípravy učitelů anglického jazyka v této oblasti.

Celou publikaci uzavírá příspěvek Oto Dymokurského *Alternativy v českém školství pohledem účastníků kurzů zaměřených na práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami*. Autor zde reflektuje pohledy vybrané skupiny učitelů na současné aktuální vzdělávací otázky v dané oblasti. Uvádí názory na kurikulární reformu, další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP), pojetí alternativ v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) a odlišnost žáků jako zdroj alternativ ve vzdělávání.

Mgr. Lenka Janská
Ústav pedagogiky a sociálních studií
Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Žižkovo náměstí 5
771 40 Olomouc
e-mail: lenka.janska@post.cz